

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 13 Sayı: 69 Mart 2020 & Volume: 13 Issue: 69 March 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581
Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2020.3992>

GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞI: GÖÇMEN - KAÇAKÇI İLİŞKİSİ ÇERÇEVESİNDE BİR DEĞERLENDİRME*

MIGRANT SMUGGLING: AN ANALYSIS IN THE FRAMEWORK OF MIGRANT AND SMUGGLER RELATIONSHIP

Tuba ÇAVUŞ**

Öz

Küreselleşme sürecinin iletişim olanaklarını artırmasıyla kolaylaşan ve artan uluslararası göç olgusu, son yıllarda devletlerin göç ve göçmen karşıtı bir politika izlemesiyle, şekil değiştirerek düzensiz göç halini almıştır. Özellikle Batılı devletlerin, göç karşıtı tutum sergilemesi, sıkı sınır kontrollerini beraberinde getirmektedir. Fakat sınır kontrollerinin sıkılaştırılması, düzensiz göçü durdurmamakta aksine düzensiz göçün ve göçmen kaçakçılığının artmasına neden olmaktadır. Yapılan araştırmalar ise düzensiz göçlerin büyük bir kısmının göçmen kaçakçılarından yardım alınarak gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla son on yıllık süre zarfında artan ve önü alınamayan, profesyonelleşmiş bir göçmen kaçakçılığı faaliyeti, dünyanın çeşitli yerlerinde vuku bulmaktadır. Türkiye'nin ise göç veren ve sıkılaştırılmış sınır kontrollerine sahip, göç alan ülkelerin arasında jeopolitik bir noktada bulunması nedeniyle ülkede, göçmen kaçakçılığı sıklıkla görülmektedir.

Bu çalışmada, son yıllarda politika, medya ve akademik camianın gündeminde yer alan göçmen kaçakçılığı faaliyetinde, göçmen - kaçakçı ilişkisi ve bu ilişkinin faaliyete etkisi araştırılmıştır. Göçmenlerle kaçakçılar arasındaki ilişkide, sosyal ağlar vasıtasıyla güven sağlandığı ve oluşan güven duygusunun eylemin devam etmesinde kolaylaştırıcı bir rol üstlendiği ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Göçmen Kaçakçılığı, Göçmen-Kaçakçı İlişkisi, Düzensiz Göç.

Abstract

The phenomenon of international migration that is facilitated and increased in parallel with the improvement of globalization and communication opportunities, it has been transformed into irregular migration by the states following an anti immigration policy, in last decades. Especially Western States' anti immigration policies, bring tight border controls. However, tightening border controls, does not stop irregular migration but rather increases irregular migration and migrant smuggling. Studies show that, most of irregular migrations are carried out with the help of migrant smugglers. In this context, a professional migrant smuggling activity that has been increasing and can not be prevented, for last decades, has been taking place in various parts of the World. Whereas migrant smuggling is seen frequently in Turkey, due to it is between emigrant countries and immigrant countries, which have tightened border controls.

In this study, a relationship between migrant and smuggler and its effect on migrant smuggling, which has been on the agenda of politics, media and academic community in recent years, has been investigated. And it is demonstrated that, there is a trust in the relationship between smugglers and migrants owing to their social networks and this plays a facilitating role in the continuation of migrant smuggling.

Keywords: Migrant Smuggling, Migrant-Smuggler Relationship, Irregular Migration.

* Bu çalışmada, Marmara Üniversitesi, Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsüne sunulan 'Türkiye'de Göçmen Kaçakçılığı: Edirne İl Göç İdaresi Geri Gönderme Merkezi Örneği' adlı doktora tezinden yararlanılmıştır.

** Marmara Üniversitesi, Orta Doğu Sosyolojisi ve Antropolojisi, Doktora Öğrencisi.

GİRİŞ

İnsanlığın var oluşuyla birlikte ortaya çıkan göç olgusu, tarihten günümüze devletlerin ve toplumların var olmasında ve şekillenmesinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Savaşlar, açlık, sürgünler, işsizlik, daha iyi koşullarda yaşama isteği gibi sebeplerle yüzyıllardır devam eden insan hareketliği, küreselleşmenin iletişim olanaklarını artırmasıyla her geçen gün daha da kolaylaşmaktadır. Bazı dönemler, belirli amaçlar doğrultusunda göçleri hoş karşılayan veya destekleyen gelişmiş, refah seviyesi yüksek batılı devletler, son yıllarda artık göç karşıtı politikalar sergilemektedir. Denetlenmesi ve sınırlandırılması gereken, önemli bir güvenlik sorunu olarak algılanan göçlerin engellenmesine yönelik politika izlenmekte, sıkılaştırılmış, sert sınır kontrolleri uygulanmaktadır.

Göç etmeyi talep eden insanların varlığı ve bir o kadar göç karşıtı uygulamaların bulunması, göçmen kaçakçılığını ortaya çıkarmıştır. Göçmen kaçakçılığında ciddi oranda kazanç sağlayan ve bu durumu yasa dışı bir gelir kapısına dönüştüren kişilerin organizasyonu dünyada ve Türkiye’de göçmen kaçakçılığı, son yıllarda zirveye ulaşmıştır.

Türkiye coğrafi bölge olarak savaş, çatışma, yoksulluk ve işsizliğin bulunduğu göç veren gelişmemiş ülkeler ile sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan gelişmiş Avrupa ülkelerinin arasında yer alan bir bölgedir. Dolayısıyla jeopolitik konumu itibariyle Türkiye, kaynak ve hedef ülkelerin arasında yer aldığı için düzensiz göçmenlerin geçiş güzergahı olarak değerlendirilmekte ve bu bağlamda da göçmen kaçakçılığının sıkça yaşandığı bir ülke özelliği göstermektedir. Yapılan araştırmalar, Türkiye’de gerçekleşen düzensiz göçün büyük bir kısmının, göçmen kaçakçıları tarafından gerçekleştirildiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Türkiye’de olan düzensiz göçün çoğunluğu, göçmen kaçakçılığı faaliyeti vasıtasıyla meydana gelmektedir.

Göçmen kaçakçılığının gerçekleşmesinde, küreselleşmenin artması ve iletişim olanaklarının kolaylaşmış olmasının şüphesiz büyük etkisi vardır. Özellikle kişiler arası ağların, göç sürecinde kolaylaştırıcı bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Göç sürecini anlamlandırmakta, Sosyal Ağlar (Social Networks) olarak bilinen kuram; ailesinden veya arkadaşlarından göç eden birilerinin olması o kişinin de göç etme olasılığının daha yüksek olduğunu öngörür (Massey ve Diğerleri, 1993). Göçmen kaçakçılığı faaliyetinin gerçekleştirilmesinde de pek tabii sosyal ağların etkisinden bahsetmek mümkündür. Zira daha önce göçmen kaçakçılarıyla iş birliği kurarak göç etmiş bireylerin kalanları etkiledikleri ve onlara, anlaştıkları kaçakçıları tavsiye ettikleri ve düzensiz göç sürecinde destekle buldukları bilinmektedir.

Bu çerçevede çalışma; son yıllarda medya ve politikada sıkça kendine yer edinen göçmen kaçakçılığı olgusunda, göçmen - kaçakçı ilişkisini konu edinmiştir. Araştırmanın sorusu ise “göçmen kaçakçılığı faaliyetlerinde göçmen - kaçakçı ilişkisi nasıldır ve bu ilişkinin göçmen kaçakçılığı eylemine etkisi nedir?” Bu amaçla cevaplandırılmak istenen diğer bir soru; “göçmenlerin kaçakçı algısı nedir?” Çalışmada; nitel araştırma yöntemi ve derinlemesine görüşme tekniği kullanılmış; sosyal yaklaşım ve sosyal ağ kuramından yararlanılmıştır. Türkiye’de düzensiz girişlerin ve çıkışların en yoğun olduğu şehir olan Edirne’de bulunan, Edirne İl Göç İdaresi Geri Gönderme Merkezinde tutulan, göçmen kaçakçılığına dahil olmuş ve kaçakçılarla mevcut bir ilişkisi olan 20 düzensiz göçmenle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Literatürde göçmen kaçakçılığına dair az sayıda çalışma bulunmakla birlikte, mevcut çalışmaların büyük çoğunluğunun faaliyetin örgütsel yapısına, işleyiş şekline odaklanan ve olguyu suç yaklaşımı çerçevesinde değerlendiren çalışmalar olduklarını belirtmek mümkündür. Dolayısıyla araştırmanın yazındaki bilgi eksikliğini gidermesi, göçmen kaçakçılığı ile mücadele hususunda gerekli kurum ve kişilere; nihayetinde devletin iç ve dış politikasına katkıda bulunması amaçlanmıştır.

Göçmenlerle yapılan görüşmeler neticesinde, göçmenlerin neredeyse tamamına yakınının, kaçakçılarla sosyal ağları vasıtasıyla iletişime geçtiği; sosyal ağlar sayesinde onlara güvendiği ve bu eyleme dâhil olma cesaretini gösterdikleri görülmüştür. Dolayısıyla bu çalışmanın çıkış noktası, göçmenlerle kaçakçılar arasında sosyal ağlar sayesinde bir güven tesisinin kurulduğu ve bu güvenin eylemin süregelen hale gelmesini sağladığıdır.

1. GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞI KAVRAMI

Göçmen kaçakçılığı; maddi menfaat gözeterek örgütlenmiş kişilerin, düzensiz şekilde göç etmek isteyen göçmenleri sınırlardan düzensiz biçimde geçirmesi şeklinde gerçekleşir. Maddi menfaat elde etmek amacıyla göçmenlerin, ülke sınırlarını düzensiz şekilde geçmesini sağlayan kişilere, kaçakçı adı verilmektedir. Kavramın evrensel bir tanımlaması bulunmamakla birlikte uluslararası kabul gören tanımı, Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek Kara, Deniz ve Havayoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Ek Protokol'de¹ verildiği şekliyledir. Protokol'ün 3. maddesinin (a) bendinde göçmen kaçakçılığı; "doğrudan veya dolaylı olarak, mali veya diğer bir maddi çıkar elde etmek için bir kişinin, vatandaşlığını taşımadığı veya daimi olarak ikamet etmediği bir devlete yasadışı girişinin sağlanması" şeklinde tanımlanmıştır (UN, 2000). Göçmen kaçakçılığı uluslararası sistemde, sınır aşan bir organize örgüt tarafından gerçekleştirilmiş faaliyetler olarak kabul edilmektedir. Ayrıca kaçakçıların oluşturduğu örgütün maddi menfaat amacı gözeterek eylemi gerçekleştirmesi gerekmektedir.

Göçmen kaçakçılığı terimi, Göçmen Kaçakçılığına Karşı Ek Protokol'de geçmektedir. Uluslararası yazında aynı eylemi ifade etmek için "insan kaçakçılığı" terimi de sık kullanılmaktadır. Göçmen Kaçakçılığına Karşı Ek Protokol'de, göçmen kaçakçılığı terimi kullanılmadan önce "göçmen ticareti", "yabancı kaçakçılığı", "yasa dışı insan kaçakçılığı" terimlerinin kullanıldığı görülmüştür (Obokata, 2005). Bazı çalışmalarda, göçmen kaçakçılığını kavramsallaştırmaya yönelik "kaçakçılık" (smuggling) olarak kabul edilen eylemi açıklamak için "ticaret" (trafficking) teriminin kullanıldığı görülür. Örneğin, Salt ve Stein'in (1997) makalesinde, günümüzde "kaçakçılık" olarak kabul edilen terim "ticaret" olarak kullanılmıştır. Bu çalışmada ise uluslararası yazında kabul gören "göçmen kaçakçılığı" terimi kullanılmıştır.

Göçmen kaçakçılığı, çoğu zaman insan ticareti karıştırılmaktadır. 2000 yılında imzalanan Palermo Protokolleri'ne² değin iki kavramın uluslararası kabul görmüş bir tanımı bulunmamaktaydı. Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin, Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol'de insan ticareti şu şekilde açıklanmaktadır:

"Kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma hile aldatma, nüfuzu kötüye kullanma, kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla, kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir. İstismar terimi, asgari olarak başkalarının fuhuşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içerecektir" (Başbakanlık, 2003).

Görüldüğü üzere, insan ticaretinde zor kullanma, kişinin üzerinde gönülsüz ve yasa dışı baskı ve denetim kurulması, kuvvet kullanımı, kişinin fiziksel ve psikolojik zarar görmesi durumları söz konusudur. Göçmen kaçakçılığı ile insan ticareti arasındaki bir diğer önemli fark, göçmen kaçakçılığında elde edilen kâr, düzensiz hareketliliğin karşılığı olarak kaçakçının göçmenden aldığı ödeme şeklinde gerçekleşirken insan ticaretinde ise bireylerin sömürülmesiyle sağlanmaktadır.

Göçmen kaçakçılığı ile düzensiz göç kavramlarının da karıştırıldığı görülmektedir. Düzensiz göç; bireylerin vatandaşı oldukları ülke sınırlarının dışındaki bir bölgeye gitmelerini düzenleyen, devletlerce oluşturulan norm ve prosedürlerin dışına çıkılması ve ulaştıkları bölgede norm ve prosedürler dışında bulunmalarıdır. Dolayısıyla düzensiz göç, ülkeye sadece düzensiz girişi değil, düzensiz kalışı da ifade etmektedir (De Haas, 2008, 13). Bu bağlamda düzensiz göç, bir çatı kavramdır ve göçmen kaçakçılığı olgusu, düzensiz göçün bir halidir.

1.1. GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞI'NA SOSYAL YAKLAŞIM VE SOSYAL AĞ KURAMI

Göçmen kaçakçılığı faaliyeti, yasa dışı ve tehlikeli bir eylemdir. Bu açıdan göçmen kaçakçılığı, hukuki, insan hakları ve ekonomik boyutları olan bir eylemdir. Yapılan çalışmalarda olgu, çeşitli

¹ Bundan sonra 'Göçmen Kaçakçılığına Karşı Ek Protokol' olarak anılacaktır.

² Bu Protokoller: "Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek Kara, Deniz ve Havayoluyla Göçmen Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol" ve "Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin, Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol"lerdir.

yaklaşımlarla incelenmiştir. Bazı düşünürler göçmen kaçakçılığını, organize suç örgütlerinin elinde yasa dışı bir suç faaliyeti olarak görürken bazıları eylemi küreselleşmenin ve modern insan hareketliliğinin doğal bir sonucu olarak değerlendirir. Bazı düşünürler ise eylemi yüksek kazanç getiren karlı bir "iş" olarak görmektedir.

Temelde göçmen kaçakçılığının "kaçakçılık endüstrisi yaklaşımı", "suç yaklaşımı", "insan hakları yaklaşımı" "sosyal yaklaşım" ile incelendiği görülmektedir. Kaçakçılık endüstrisi yaklaşımıyla incelenen çalışmalar; kaçakçıları, mali fayda karşılığında "hizmet sağlayıcılar" ve göçmenleri ise hizmetten yararlanan "müşteriler" olarak görmektedir. Salt ve Stein makalelerinde kaçakçılık endüstrisini "kurumlaşmış şebekeler, karmaşık faydalar, kayıp hesaplar, birtakım grupları içeren, bu işi yapan kimseler, ticari kazanç sağlamak için bu işi yapan her bireyin bulunduğu bir sistem" olarak açıklamaktadır (Salt ve Stein, 1997). Bu modelde, mali kazanç ve karmaşık faydalar, sürecin önemli parçalarıdır. Suç yaklaşımı ile analiz edilen çalışmalarda, eylemin bir suç olarak incelenmesi ön plandadır. Göçmen kaçakçılığı, organize suç örgütleri tarafından gerçekleştirilen, organize suç faaliyetidir. Bu çalışmalarda, faaliyetin örgütsel yapısı incelenmekte olup hukuki boyut ve kriminolojik araştırmalara yoğunluk verilmektedir. İnsan hakları bağlamında bilhassa göçmenlerin haklarının korunmasıyla ilgili birtakım politik çalışmalar mevcuttur. İnsan hakları yaklaşımıyla gerçekleştirilen araştırmalarda, uluslararası insan hakları hukuku referans alınarak göçmenlerin hakları vurgulanır.

Göçmen kaçakçılığının sadece ekonomik açıdan incelendiği araştırmalarda, sürecin önemli unsurları göz ardı edilmiştir. Ekonomik ve suç yaklaşımı araştırmalar, eylemin örgütsel yapısı, finansal arka planı ve işleyişi, kaçakçıların ekonomik motivasyonlarını açıklamıştır. Düzensiz göçmenlerin göçmen kaçakçılığına başvurma sebepleri, motivasyonları, kaçakçılarla olan ilişkileri, faaliyetin sosyal ve kültürel bağlamı geri planda bırakılmıştır. Taraflar arasındaki güven, dayanışma, korku, şiddet, kaçakçılar ve göçmenler arasındaki iletişimin sosyal ve kültürel bağlamı göz ardı edilmiştir. Göçmen kaçakçılığının sosyal yaklaşımla incelenmesi, faaliyetin sosyal/kültürel bağlamda analiz edilmesini sağlar. Eylemin neden ve nasıl başladığını sorgulamak yerine neden ve nasıl devam ettiğini sorgular.

Ekonomik, sosyal veya siyasi nedenlerle başlayan göçler, çeşitli sebeplerle süregelen hale gelmektedir. Herman'ın ifade ettiği şekliyle;

"Şimdiye kadar tartışılan teoriler hep göçün nasıl ve neden başladığını açıklıyordu. Her biri 'mali kökenli nedenlere' dikkat çekti. Bununla birlikte, bir göç akışı geliştikçe, ek hareketlilik arttıkça, diğer etkiler ortaya çıkıyor. Zamanla bu yeni koşullar, tamamen bağımsız sebeplere dönüşür" (Herman, 2006, 197).

Dolayısıyla bir göç veya göçmen kaçakçılığı olgusu, çeşitli nedenlerle başlar fakat çeşitli nedenlerle devam eder. Eylem sürdükçe, başka etkiler ve sebepler ortaya çıkar ve zamanla bu koşullar, bağımsız nedenlere dönüşür. Göçmen kaçakçılığına neden olan çeşitli faktörler vardır. İnsanlar savaştan dolayı başka çareleri olmadığı için göçmen kaçakçılığına başvurabilir, daha iyi koşullarda yaşama isteği ile kaçakçılarla iş birliğine girebilir veya kendilerine göre başka geçerli sebepleri olabilir. Fakat belirli sebeplerle göçmen kaçakçılığı mümkün hale gelebilir, devam eder veya artar.

Sosyal ağ kuramını savunanlar, daha önce göç etmiş kişiler arası bağlantısı olanların göç etme ihtimalinin daha yüksek olduğunu savunur. Bu kurama göre, genişleyen bir ağ, göç etme olasılığını arttırmakta, dünya çapında kullanılabilen sosyal sermaye, göçün maliyetlerini ve risklerini azaltmaktadır. Bu sayede insan hareketliliği devam etmektedir.

Sosyal ağlar; aile, arkadaşlar, etnisite bağları, toplumsal örgütler, seyahat acenteleri gibi araçları ifade etmektedir. Boyd'a göre aile, sosyal ağlar içinde en güçlü olanıdır ve işlevi diğerlerine göre daha etkilidir. "Aileler aynı zamanda göçün anlamı ve aile temelli yükümlülüklerinin zaman ve mekan bakımından idame ettirilmesine ilişkin normları iletmektedirler" (Boyd, 1989, 643). Koser ve Pinkerton ise sosyal ağların yasal ve yasa dışı olarak faaliyette bulunabildiğini, köken ve varış ülkeleri arasında bağlantı kurabildiğini, hedef ülkelerle ilgili bilgi sağlayan, göçe ve varıştan sonra bütünleşmeye yardım ederek etkili olduklarını belirtir (Koser ve Pinkerton, 2002, 1). Bu ağlar sayesinde kaynak ve hedef ülkelerdeki kişiler arasında irtibat sağlanır, giden göçmenler, kalanları göç etme konusunda teşvik eder ve göç sürecine dair başarı hikayeleri ile onları cezbeder. Gidilen ülkede ise sosyal bağlantıları bulunan kişiler, gittikleri yerlerde bağlantıları tarafından barınma, iş bulma ve toplumla bütünleşme konularında destek alırlar. Dolayısıyla göç süreci, onlar için daha da kolaylaşır.

Göç sürecinde bu denli etkili kişiler arası ağlar, göçmen kaçakçılığı faaliyetinde de bu denli etkili midirler? Yapılan bazı araştırmalarda, sosyal ağların göç sürecinde etkili olduğu gibi göçmen kaçakçılığı eyleminde de etkili olduğunu göstermektedir. Göçmen kaçakçılığı tehlikeli, gizli ve belirsiz bir faaliyettir. Dolayısıyla göç etmeye meyilli potansiyel göçmenler, atılacakları tehlikeli ve belirsiz yolculuk hakkında bilgi sahibi olmak isterler. Bilger Hofmann ve Jandl, göçmenlerin bu yolculukta bilgi edinmelerinin zor olduğunu, “göçmen şebekesinin bilgi kullanımının” eksikliği telafi etmenin bir yolu olduğunu, kesin ve güvenilir bilgi elde etmenin nispeten güvenli kararlara ulaşmak açısından önemli olduğunu belirtir (Bilger Hofmann ve Jandl, 2005, 7). Sosyal ağlar vasıtasıyla elde edilen bilgi, göçmenler açısından daha güvenilir addedilmekte ve tehlikeli yolculuğa katılma cesaretini bu sayede göstermeleri mümkün olabilmektedir.

Konu ile ilgili İçduygu ve Toktaş, Türkiye’de yapılan araştırmada, göçmen kaçakçılığı faaliyetinde iki önemli noktanın bulunduğunu belirtir: “Birincisi kaçakçılar ile göçmenler arasındaki kişiler arası güvendir. İkincisi kaçakçılar ve göçmenler arasındaki uyruklu, etnisite, akrabalık ve arkadaşlığa dayanan uluslararası ağlardır” (İçduygu ve Toktaş, 2002, 38). İçduygu ve Toktaş’ın vurguladığı şekilde belirsiz ve yasa dışı eyleme katılmadan önce “güvenilir bilgi” ve “güven” sağlama ihtiyacı hissetmeleri, tahmin edilebilir bir durumdur. Achilli’nin ifade ettiği gibi nihayetinde, “kaçakçılık bir iştir ve başka herhangi bir iş gibi belirli bir güven seviyesi gerektirir” (Achilli, 2015, 6). Koser ve Pinkerton ise “bir bilginin güvenilir olması için kaynağının güvenilir olması gereklidir” der ve sosyal ağların en güvenilir bilgi kaynağı olduğunu ekler (Koser ve Pinkerton, 2002, 15).

Göçmenler, göçmen kaçakçılığı konusunda güven ihtiyacı hissederken kaçakçıların da güven ve itibara önem verdikleri görülür. Van Liempt, müşteri kazanmak isteyen kaçakçıların güven ve itibara önem verdiklerini ve bunun için bazı uygulamalar geliştirdiklerini öne sürer. Örneğin, ödeme sistemlerinin “varış yerinde ödeme”³ veya “garantili kaçakçılık sistemi”⁴ gibi yöntemler olduğunu ve bu şekilde göçmene güven vermeyi hedeflediklerini belirtir (Liempt, 2011, 65).

Bu çerçevede, göçmen kaçakçılığının gerçekleşmesinde sosyal ağların etkisinin bulunduğu ve göçmenlerle kaçakçıların faaliyeti gerçekleştirebilmek için güven unsuruna önem verdikleri görülmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

2.1. Düzensiz Göçmenlerin Profili

Görüşülen 20 göçmenin 14’ü (%70) Afganistan, 3’ü (%15) Filistin, 2’si (%10) Pakistan ve 1’i (%5), Irak uyrukludur. Göçmenlerin yaş ortalaması, 24 ve çoğunluğunu bekar erkekler oluşturmaktadır. Araştırmada elde edilen veriler, daha önce yapılan araştırmaları destekler niteliktedir. Göçmen kaçakçılığına başvurarak göç etmiş kişilerin büyük çoğunluğunu bekar genç erkekler oluşturmaktadır. Görüşülen göçmenlerin 15’i bekar, 5’i evli erkeklerden oluşmaktadır. Göçmenlerin 8’i üniversite, 5’i ilköğretim mezunu iken 2’si eğitimsizdir.

Yapılan görüşmeler neticesinde, düzensiz göçmenlerin yabancı dil bilgilerinin iyi olduğu gözlenmiştir. Görüşülen göçmenlerin çoğunluğunun bir ve daha fazla yabancı dil bildiği tespit edilmiştir. Özellikle Afgan uyruklu göçmenlerin ana dilleri haricinde, Farsça, Urduca, Arapça, İngilizce, Türkçe dillerinden en az bir veya birkaçını bildikleri gözlenmiştir.

Göçmenlerin mesleklerinin hem kendi ülkelerinde hem de Türkiye’de düşük gelirli meslekler olduğu gözlenmiştir. Kaynak ülkelerdeki meslekler; terzilik, marangozluk, öğretmenlik, muhasebecilik, mühendislik, askerlik, özel güvenlik ve çiftçiliktir. Türkiye’de bulunan sürede sahip olunan meslekler ise boyacılık, inşaat işçiliği, garsonluk gibi düşük gelirli mesleklerdir.

2.2. Göçmenlerin Göç Etme Sebepleri ve Göç Etme Konusundaki Motivasyonları

Göçmenlerin üç sebepten dolayı göç ettikleri görülmüştür. Bunların ilki siyasi sebeplerdir. Buldukları ülkelerde yaşanan savaş ve çatışmalardan dolayı can güvenlikleri tehlikede olan insanlar, göç etmek zorunda kalmaktadır. İkinci sebep ekonomik kaynaklıdır. Yoksulluk ve işsizliğin hakim olduğu devletlerde, ailelerine para göndermek ve daha iyi koşullarda yaşam isteği, göçmenleri göç etmeye iten

³ Kaçakçılar tarafından, göçmenlerden alınan ödemenin, varış yerinde alınması.

⁴ Kaçakçının, sınırı geçirme işlemi başarısız olursa hizmetin tekrarı karşılığında, göçmenden tekrar ödemenin alınmaması.

faktörler olmuştur. Görüşmelerde, daha önce göç etmiş ve sonrasında bir daha kendisinden haber alınamamış olan kişileri bulmak amacıyla göç eden göçmenlerin de olduğu tespit edilmiştir.

Görüldüğü üzere savaş ve çatışmalar, yoksulluk gibi sebepler, bu araştırmada da karşımıza çıkmıştır. Filistin'den göç etmiş Amine, göç etme sebebinin çalışmak ve tedavi olmak olduğunu şu şekilde belirtmiştir:

“Burada iş aramaya geldik eşimle... Eşim ameliyat oldu, hastaydı. Ameliyattan sonra otele gittik, sonra da bizi yakaladılar. Tek istediğimiz çalışmak ve yaşamaktı ” (g1, 2018).

Bilhassa Afganistan vatandaşı kişilerin Taliban tehdidinden dolayı ülkelerinden kaçtıkları görülmüştür. Can güvenlikleri ciddi anlamda tehlikede olan gençler, ülkelerinden göç etmek durumunda kalmıştır. Taliban'ın ailesini tehdit etmesi ve kendisini öldürmesinden çekinen görüşmeci, göç etmek durumunda kaldığını belirtmiştir:

“Afganistan'da savaş var. Taliban abimi öldürdü. Biz mecburiyetten geldik buraya... Ailem, hepsi orada... Ama beni öldüreceklerdi... Ailem orada, ben de üzgünüm...” (g20, 2018)

İş bulmak ve ailesine maddi destekte bulunmak için göç etmiş olan Faad, göç etme sebebinin ailesine para göndermek olduğunu belirtmiştir:

“ Türkiye’de memnundum, işimden de arkadaşlarımdan da... İki küçük kız kardeşim var, bir de annem... Afganistan’da olsa mecburum... İstanbul’da olsam gidip işimi yaparım. Evime para göndermek beni mutlu ediyor. ” (g3, 2018)

Dolayısıyla düzensiz göçmenlerin göç etme sebeplerinde en önemli faktörlerin ülkelerinde bulunan savaş, çatışma, yoksulluk ve işsizlik olduğu gözlenmiştir.

2.3. Göçmenlerin, Göçmen Kaçakçılığına Başvurma Nedenleri ve Motivasyonları

İnsanların göç etme kararı aldıktan sonra mevcut yasal yollarla amaçladıkları ülkeye gidemeyeceklerini düşünmeleri ve bundan dolayı kaçakçılara başvurdukları yadsınamaz bir gerçektir. Fakat neden bazı insanlar bu tehlikeli ve yasa dışı yolculuğu göze alırken bazıları kalmayı tercih etmektedir? Sorusu bağlamında göçmenlerin kaçakçılara başvurma konusundaki motivasyonlarını, onların bakış açısıyla inceledik. Görüşülen göçmenlerden bazıları kişiler arası bağlantılarından etkilendiklerini ifade etmişlerdir:

“Bir arkadaşım bana Türkiye’ye gidelim, orada çalışalım dedi. Eğer geliyorsan gel, arkadaşıma borcum var zaten. O da öyle gitmişti zamanında dedi. Benim de kafama yattı... ” (g7, 2018)

Başka çaresi kalmadığını düşünen ve gitmenin mi kalmanın mı daha tehlikeli olacağı konusunda karar vermek zorunda kalan kişiler, gitmek konusunda tercihlerini yapmışlardır. Diğer bir ifadeyle tehlikeli yolculuğa katılmanın kalmaktan daha az riskli olacağını düşünüp kaçakçılara başvuranlar olmuştur.

“Ben mecburdum, lazımdı oradan çıkayım... Benim korkum memleketteydi... ama mecburdum... Tekrar olsa tekrar yapardım... Yasal gelemiyorum, tekrar kaçak yollarla gelirdim... Çünkü orası (Afganistan) tehlikeli...” (g10, 2018)

Başka ülkelerde yakınları bulunan kişiler, onların tavsiyesi üzerine göçmen kaçakçılığına başvurmuşlardır. Daha önce kaçakçılara başvurmuş sosyal ağları, hâlihazırda göç etme isteğinde olan kişileri etkilemiştir. Ayrıca bahse konu bağlantılar, kaçakçıları bulmalarında yardımcı olmuş ve göçmen kaçakçılığına dâhil olmalarına yardımcı olmuştur.

Başka çareleri olmadığını düşünen insanlar, devletin onlara bir noktada engel teşkil ettiğini düşünürler. Dolayısıyla yapılanın yanlış veya suç olmadığını savunanlar olur. Devletlerin koyduğu sınırların, onların kurtuluş yollarının önünde aşmaları gereken engeller olduğunu ifade ederler:

“Kaçakçılar insana saygı duyuyorlar. Devlet her zaman bir kişinin işini zorlaştırır. Devlete gidiyorsun, antibiyotik istediğinde yasak diyor... Kaçakçılara gidiyorum, tamam diyor...” (g15, 2018)

Devlet ile göçmen kaçakçıları arasında karşılaştırma yapan bu ifadede, devletin mani olduğu durumlarda, kaçakçıların insanın yardımına koşan kolaylaştırıcılar olduğu algısı bulunur.

Bu çerçevede, göç etmek isteyen kişilerin göçmen kaçakçılığına başvurma motivasyonlarını arttırıcı ilk etken olarak sosyal ağlar görülmüştür. Sahip olunan kişiler arası bağlantılar sayesinde kaçakçılara başvurmak onlarla iletişime geçmek daha kolay olmuştur. Bir başka motivasyon, hayatta kalma isteğidir.

Buldukları yerlerde, herhangi bir şey yapmadan kalıp hayatlarını kaybetmek yerine, deneyerek kazanmak veya kaybetmek daha cazip gelmiştir. Bu nedenle göçmen kaçakçılığına başvurmuşlardır. Diğer bir etken ise göçmenlerin kaçakçılarla iş birliği yapmanın yanlış veya suç olmadığını düşünmeleridir. Zira başka çıkış yol bulunmadığından, buldukları kötü durumdan ve eziyetten kurtulmak için tek yolun kaçak yollardan göç olduğunu düşünmeleri, bu algıyı yaratmalarındaki muhtemel sebeptir.

2.4. Göçmen - Kaçakçı İlişkisi ve Bu İlişkinin Göçmen Kaçakçılığı Faaliyetine Etkisi

Kaçakçılarla göçmenler arasındaki ilişkinin doğasını inceleyen araştırmalar, ilişkinin doğasında, şiddet, zorbalık, zorlama, baskı hallerinin var olma durumlarını incelemiştir. Örneğin Aronowitz, kaçakçıların göçmenlere karşı şiddet uygulayarak kontrol altına alabilecek olmasına rağmen sistematik bir şekilde bunun böyle olmadığını ifade eder (Aronowitz, 2001).

Yapılan bu çalışmada, göçmenlerin kaçakçılarla iletişime geçme biçiminin, neredeyse tamamına yakınının sosyal ağlar vasıtasıyla olduğu gözlenmiştir. Göçmenler kaçakçıları, sosyal ağlarının daha önceki düzensiz göç deneyimiyle kaçakçıların da daha önce yapmış oldukları göçmen kaçakçılığı faaliyeti tecrübesi sırasında edindikleri ağlar ve kendi sosyal ağları dolayısıyla birbirlerine ulaştıkları anlaşılmıştır. Dünyanın diğer bölgelerinde göçmen kaçakçılığı eyleminin kolaylaştırıcıları nedir bilinmez ancak bu çalışmada, Türkiye'nin transit ve hedef ülke olarak geçtiği göçmen kaçakçılığı faaliyetlerinde, elde edilen verilere göre, eylemin mümkün olması, sosyal ağlar sayesinde olmaktadır.

"Arkadaşım telefonunu (kaçakçının) verdi... Parkta buluşalım dedi... Nasıl göç edeceğimizi anlattı..." (g7, 2018)

"...Önce giden arkadaşımın vasıtasıyla bağlantıya geçtim...İstanbul'daki kaçakçıyı da önceki kaçakçı aracılığıyla buldum..." (g16, 2018)

"Kaçakçıları arkadaşım buldu ve bana o yardımcı oldu... Bu insanlardan korkmadım çünkü bana yardımcı oldular..." (g2, 2018)

İletişim, göçmenlerin müşteri olarak kaçakçılardan hizmet beklentisiyle başvurması, kaçakçıların da hizmet vermek ve karşılığını almak amacıyla bu teklife yanıt vermesi şeklinde kurulur. Kaçakçının para kazanmak, göçmenin ise hayallerine ulaşmak ya da hayatta kalmak gibi amaçları vardır. Bu iletişim şeklinin diğer hizmet sağlayıcı ve müşteri ilişkilerine kıyasla farklı bir doğası vardır. Düzensiz göçmenler, kaçakçıdan hiçbir zaman alacakları hizmetin detaylı bilgisine sahip olmazlar zira eylemin devletlerin koyduğu kanunlara aykırı ve gizli bir doğası bulunur. Göçmenlerin ise verilen bilgiden daha fazlasını isteme lüksü olmaz, çünkü benzer bir hizmeti başka şekillerde alma şansları olmadığı için kaçakçılardan başka alternatiflerinin bulunmadığını bilirler. Dolayısıyla düzensiz göçmen, kısmen çaresizlik ve kısmen başka alternatifinin bulunmadığı, mecbur ve zayıf olan taraf; kaçakçı ise otoriter olan taraftır.

2.4.1. Tedirginliğin Üzerine Kurulu Güven

Kaçakçıların, kaçakçılık faaliyetini gerçekleştirebilmek için "iyi üne" ve "itibara" önem verdikleri daha önceki araştırmalarda ortaya konmuştur. Bu sayede daha fazla göçmen / müşteri bulabilir ve daha fazla kazanç sağlayabilir. Bu çerçevede, göçmende güven sağlama çabası bulunur; söz gelimi müşterisinden ödemeyi varış noktasında alır veya başarısız olması durumunda hizmeti ücretsiz olarak tekrar eder. Bu yöntemlerin kullanımı, kaçakçının karşı tarafa dolandırıcı veya düzenbaz olmadığı izlenimini vermektedir. Göçmenler ise kaçakçılara "az da olsa" güven duyabilmek için sosyal ağları vasıtasıyla irtibata geçtikleri kaçakçıları tercih ederler. Zira yapılacak olan faaliyet hâlihazırda riskleri yüksek ve korkutucudur. Bu nedenle iş birliği yaptıkları kişilerden zarar görmemek için bir nebze güven duymak isterler. Dolayısıyla göçmende hem tedirginlik hem az da olsa güven bulunur. Başka bir ifadeyle tedirginliğin üzerine kurulu güven vardır. Tedirginlik ve güven birbirine zıt hissiyatlardır fakat göçmen kaçakçılığı eyleminde, göçmende bulunan güven, tedirginliğin üzerine kurulu olan güvendir. Çünkü tam anlamıyla kaçakçıya hiçbir zaman güvenmez ve hiç güven duymadığı bir kaçakçı ile de yola çıkmaz.

2.4.2. Göçmenlerin Kaçakçı Algısı: Kaçakçı Suçlu mu, Kurtarıcı mı?

Yaptığımız çalışmada, göçmen - kaçakçı ilişkisini ortaya koyabilmek için göçmenlerin kaçakçılarla ilgili algısını araştırdık. Elde edilen veriler doğrultusunda, tek bir kaçakçı algısının olmadığı, hem iyi kaçakçının hem de kötü kaçakçı algısının bulunduğu, olumlu düşüncelerin yanı sıra nefret içeren fikirlerin olduğu ortaya çıkmıştır.

Bir diğer göze çarpan husus, göçmenlerin kaçakçılarla ilgili algılarında iyi veya kötü değerlendirmeler yapmaları, eylem sırasındaki muameleyle ilgilidir. Kaçakçıların, topluma veya devlete ilişkin tehdit unsuru olmaları veya yasa dışı bir iş ile iştigal etmeleri, algılarını pek fazla etkilememiştir. Kendilerine olan davranışlarından kaçakçıların, iyi, kötü, güvenilir, yardımsever veya fedakâr oldukları kanaatine varmışlardır. Göçmenlerin benmerkezci bakış açılarının buldukları zor/kötü koşullardan dolayı ve çaresizlikten ötürü oluştuğu tahmin edilmektedir.

Görüşmeler neticesinde, kaçakçıların suçlu veya kahraman olduğunu düşünen göçmene rastlanmamıştır. Kaçakçıların iyi olması, onlara iyi davranmış, karşılığını aldıkları hizmeti vermiş ve en önemlisi yalan söylememiş olmalarıdır. Kötü/güvenilmez olmaları, karşılığını aldıkları hizmeti vermemiş olmaları, kötü muamele etmiş olmaları veya onları dolandırmış olmalarından kaynaklanmaktadır. Görüşmeler neticesinde düzensiz göçmenlerde, üç farklı kaçakçı algısının olduğu tespit edilmiştir: Kötü/güvenilmez kaçakçı, görevini yerine getiren kaçakçı ve müteşekkîr olunan kaçakçı.

2.4.3. Kötü / Güvenilmez Kaçakçı

Göçmenlerin kötü olduğunu düşündüğü kaçakçılar, onlar için aynı zamanda güvenilir ve iş birliği yapılmaması gereken kişilerdir. Dolayısıyla kötü/güvenilmez kaçakçılar, kişiler arası bağlantılarına referans olmayacakları kaçakçılardır. Onlara kötü muamele eden, şiddet uygulayan, ödemelerini aldıkları halde hizmeti vermeyen veya yalan söyleyen kaçakçılardır. Örneğin görüşmeci, yolculuk esnasında ona kötü davrandıklarını iddia ederek kaçakçıların güvenilir olmadığını belirtmiştir:

“Onlarla tanıştığımızda iyi insanlara benziyorlardı... Ama yolda çok kötü davrandılar...Kötüler... Onlara güvenmiyorum...” (g7, 2018)

Kaçakçıların hiçbir zaman iyi insan olmayacağını düşünen bir diğer görüşmeci, kendisine ve diğer göçmenlere kötü davrandığını ifade etmiştir:

“Kaçakçılar arasında iyi insan olmaz ki... Onlar insan ticareti yapıyorlar... Yol boyunca kadınlar çocuklar vardı... Onlara bağıyorlardı, kötü davranıyorlardı polisler geliyor diye...” (g11, 2018)

Bir görüşmeci ise onların kötü olduğunu düşünmekle beraber onlardan korktuğunu ifade etmiştir. Fakat yaptığına pişman olmadığını ifade eden göçmen, tekrar olsa tekrar yapacağını dile getirmiştir çünkü kalmanın verdiği risk, onun için daha fazladır.

“Güvenmiyoruz... Onlardan daha çok korkuyoruz... Bize başta yalan söylediler, inandık... Ama gene gelirdik... Mecburduk... Mecburiyetten yaptım... Tekrar olsa tekrar yapardım...” (g4, 2018)

Bazı göçmenler ise kaçakçıların arasında hem iyi hem kötü insanlar olabileceğini fakat genel itibarıyla güven vermediklerini ifade etmişlerdir. Onların kötü olduğunu düşünenler, yolda kendilerine kötü davranıldığını belirtmişlerdir:

“İyiler de var, yalancılar da var... Mesela rehberler de var... Bazıları var çok kötü... Zorla para aldılar... Bazı insanlar yolda öldü... Kaçakçılar bana güven vermiyor...” (g10, 2018)

Kaçakçıların aynı zamanda, bazı göçmenlere şiddet uyguladığı gözlenmiştir. Bu göçmenlerin arasında aile olarak göç eden kişiler, çocuklar ve kadınlar mevcuttur. Bilhassa ailece göç eden kişilerin, zor olan yolculuğu daha zorlu geçirdikleri, çocukları nedeniyle baskı gördükleri, çocuklarının ise şiddet gördüğü gözlenmiştir. Söz gelimi; oğlunu aramaya gelmiş 45 yaşındaki bir görüşmeci, ailece bu tehlikeli yolculuğa çıkmış kişilerin şiddet gördüğünü ifade etmiştir:

“Bizi 50-60 kişi küçük odalarda tuttular... Bağıyorlardı... Küfür ediyorlardı, Vuruyorlardı... Para verdik ama bunun önemi yoktu... Özellikle çocuklu ailelere çok bağıyorlardı... Çocuklara vuruyorlardı, sussunlar diye... Küçük çocuklara ağlayınca vuruyorlardı...” (g11, 2018)

7 yıldır Türkiye’de bulunan ve yaşadığı polis korkusundan dolayı düzensiz şekilde tekrar Avrupa’ya gitmeye karar vermiş bir görüşmeci, ilk yaşadığı deneyimde şiddet gördüğünü, rehin alındığını ve ilk istenen ödmeden daha fazla bir miktar talep edilerek tehdit edildiğini belirtmiştir:

“Bizi ahır gibi bir yere koydular, burada bekleyin dediler... ellerimizi bağladılar... Bir kere beni bıcakladılar...Afganistan’ı ara para göndersinler, dediler... Rehine almışlardı, 40 bin

dolar fazladan para istediler... Anne- babanın numarasını ver dediler... Ben de kimsem yok, kimseyi tanımıyorum dedim... Sonra oradan gizlice kaçtım..." (g12, 2018)

Dolayısıyla kaçakçıların kötü ve güvenilirmez olarak düşünölmelerinin sebepleri; kaçakçılara şiddet uygulamaları, onlara kötü muamele göstermeleri, hizmet vermemiş olmaları veya yalan söylemiş olmalarıdır.

2.4.4. Görevini Yerine Getiren Kaçakçı: Hizmet Sağlayıcı - Müşteri İlişkisi

Göçmen kaçakçılığını, kaçakçılığı gerçekleştiren örgütlerin maddi kazanç sağlamak amacıyla yaptığı, kaçakçıları hizmet veren ve göçmenleri müşteri addeden kuram, faaliyeti bir "iş" olarak kabul eder. Kaçakçılık endüstrisi yaklaşımı, göçmen kaçakçılığını kazancı yüksek olan bir iş olarak değerlendirir.

Yapılan görüşmeler neticesinde, kaçakçıları sadece görevini yerine getiren, hizmet sağlayıcılar olarak gören göçmenler olduğu gözlenmiştir. Dolayısıyla kendilerini de müşteri olarak konumlandırırılar. Kaçakçılarla ilgili düşünceleri sorulduğunda; onların iyi veya kötü olduklarını düşünmediklerini, onların işlerini yapan kişiler, olduklarını savunmuşlardır. Dolayısıyla onlar açısından kaçakçılar, iyi, güvenilir veya kötü değerlendirilmeyecek, sorumluluklarını yerine getiren hizmet sağlayıcılar olarak algılanmaktadır.

"Kaçakçı ile aynı köyde beraber oturuyoruz... Ona para verdim 1200 Dolar, Türkiye'ye getirmesi için... Onlara karşı bir minnettarlık yok... Onlara güvenmiyorum... Onlardan korkmuyorum... Onlara karşı bir şey hissetmiyorum... Paramı verdim, beni getirdiler... Bana bir etkileri olmadı..." (g3, 2018)

Ülkesinden zorunlu bir göç yaşamış olan başka bir göçmen, mecburiyetler sebebiyle kaçakçılarla iş birliği kurduğunu ve onların kazancını düşünen kişiler olduğunu ifade etmiştir:

"Arkadaşım ile konuştum, o da dedi ki içiniz rahat olsun... Açıkçası ben arkadaşımın itimat ediyordum... Onların tek işleri parayla... Tek dertleri para... Onlara güvenmedim... Onlardan korkmadım... Araba çevirir mi, polis yakalar mı, Bunlardan korktuk... Onlara para verdim, onlar da beni buraya ulaştırdı..." (g8, 2018)

Kaçakçıları karşılığını aldıkları hizmeti yapan kişiler olarak değerlendiren göçmenler, kendilerini müşteri olarak konumlandırırılar. Göçmenlerin bu düşüncesi, kaçakçılık endüstrisi kuramının da gerçekliğini kanıtlar niteliktedir.

2.4.5. Müteşekkiri Olunan Kaçakçı

Yapılan araştırmada, bazı göçmenlerin kaçakçılara karşı olumlu ve minnettarlık içeren düşünceler beslediği gözlenmiştir. Salt ve Hogarth'ın çalışması, bazı kaçakçıların göçmenlere sempati duyduğunu açıklamıştır (Salt ve Hogarth, 2000). Van Liempt ve Doomernik'in göçmen kaçakçılığı kavramsallaştırmasında; göçmenlere sempati duyan ve yardımsever bir yaklaşımda olan kaçakçıların varlığı vurgulanır (Liempt ve Doomernik, 2006). Kaçakçıların göçmenlerle ilgili düşünceleri konusu netlik kazanmamış olsa da göçmenlerin bakış açısıyla kaçakçıların nasıl görüldüğü ve onlara nasıl yaklaştıkları netlik kazanmıştır.

Görüldüğü kadarıyla müteşekkiri olunan kaçakçılarda; yapmak zorunda olmadıkları halde göçmenlere iyi davrandıkları, kendilerini onlar için tehlikeye attıkları ve başka kimsenin yapmayacağı bir şekilde onları çaresiz durumdan kurtardıkları algısı vardır. Zor durumda olduklarını ve kaçakçıların onları zor durumdan "yardım ederek" kurtardıklarını belirten bir görüşmeci onlara "elbette" şükran duyduğunu ifade etmiştir:

"Biz zor durumdaydık, onlar bize yardım etti... Tek yaptıkları yardım etmektir... Çok insan var sınırı geçen... Onlar kötü insanlar değil... Para verdik bizi geçirdiler... Onlara şükran duyduk elbette..." (g1, 2018)

Başka bir göçmen ise bulunduğu ülkede koşulların kötü olduğunu ve kaçakçıların onları bu koşullardan kurtararak iyi bir amaca hizmet ettiklerini ifade etmiştir:

"İyi davrandılar kaçakçılar... Bizim Pakistan'da durumlar iyi değil... Bizi alıyorlar, başka yerlere götürüyorlar... İyi bir şey yapıyorlar... Allaha başka kimseye güvenmiyorum... Kimine göre iyi kimine göre kötüydüler... Ama bana iyi davrandılar..." (g18, 2018)

Filistin'deki savaştan kaçan 31 yaşındaki başka bir göçmen ise kaçakçıların, devletin yapmadığı bir şekilde onlara yardım ettiğini ve zor durumdan kurtardığını belirtmiştir:

“Ülkemde sorunlar vardı, bu nedenle göç etmek zorunda kaldım... Kaçakçıların bana her türlü yardımı oldu... Bana akıl verdiler... Beni buraya getirdiler... Kaçakçılar insanlara saygı duyuyorlar... Devlet her zaman bir kişinin işini zorlaştırır... Kaçakçılara güveniyorum... Devlete gidiyorsun, antibiyotik istediğinde yasak diyor... Kaçakçılara gidiyorum, tamam diyor... İçinde hırsız, üçkağıtçılar da var ama ben onlara rast gelmedim... İyi araştırıyorum, iyi kaçakçıya denk geliyorum... Onlara tabii ki müteşekkirim...” (g15, 2018)

Filistinli göçmen, aralarında kötü insanların da bulunabileceğini fakat kendisinin iyi bir araştırma yaparak iyi olanları bulduğunu belirtmiştir. Onların saygılı ve en önemlisi başka hiç kimsenin veya kuruluşun onlara sağlamadığı göç imkanını, kaçakçıların sağladığını ifade etmiştir. Bu nedenle onun açısından teşekkürü hak eden kişilerdir. Bir nevi kaçakçıların, insanların kolay erişebileceği başka yöntemlerle elde edemeyecekleri hayallerine ulaşmalarında kolaylaştırıcı araçlardır ve bu nedenle müteşekkir olunması gereken kişilerdir.

2.4.6. Göçmen Kaçakçı İlişkisinde Sosyal Ağ ve Güven

Uluslararası göçün oluşmasında, küreselleşme olgusunun ve bu olgunun etkisiyle iletişim olanaklarının artması, sosyal ağ kuramı açısından insanların, kişilerarası bağlantıları vasıtasıyla göçü öğrenmesi bu sürecin göçmenler açısından kolaylaşması ve bu sayede mümkün olması/devam etmesi iddiasını savunur. Göçün teşvik edilmesi, bireylerin sosyal ağları sayesinde mümkün olur; köken ve hedef ülkede bulunan kişilerin arasındaki bilgi paylaşımı, insan hareketliliğine düzen verir, hareketliliği şekillendirir ve süregelen hale getirir. Daha önce yaşanan göç deneyimi, olumlu yönleriyle kalanlarla paylaşılır ve göç süreci, kültürel olarak öğrenilmiş olur.

Yapılan bu çalışmada, göçmen kaçakçılığının da göç süreci gibi öğrenildiği ortaya çıkmıştır. Göçmen kaçakçılığının da öğrenilerek arttığı, devam ettiği ve bunun sosyal ağlar sayesinde gerçekleştiği görülmüştür. Daha önce kaçakçılarla işbirliği yaparak düzensiz göç etmiş kişilerin deneyimleri, potansiyel göçmenlerin zihinlerinde bir yöntem, alternatif olarak yer eder. Ve başka çareleri olmayan göç etmeyi hedeflemiş kişiler, amaçlarına bu şekilde ulaşırlar. Göçmen kaçakçılığı faaliyeti, en baştan sona kadar sosyal ağlar vasıtasıyla gerçekleşir. Potansiyel göçmenler, bağlantıları aracılığıyla irtibat kurdukları kaçakçıları bulur, kaçakçılar da müşterilerinin tanıdıklarıyla iş yaparlar. Tanıdıkları sayesinde, fikir sahibi oldukları kaçakçılarla yolculuğa çıkmak ve riskli yolculukta kendilerini onlara emanet etmek onlar için önem arz eder.

“Kaçak yollarla girdim... Kaçakçılarla anlaştım, İstanbul’a kadar onunla geldim... Arkadaşlarım gidiyordu; ben de onlara katıldım... Onlardan korkmuyordum... Zaten arkadaşlarım onları tanıyordu...” (g5, 2018)

Göçmenlerle kaçakçılar arasında, sosyal ağları aracılığıyla bir güven tesisinin sağlandığı, görüşmecilerin konuşmalarından anlaşılmaktadır. Aracı olan söz konusu bağlantılar, benzer itici faktörler nedeniyle daha önce benzer bir düzensiz göç deneyimine sahip olmuş, amaçladıkları yere gitmeyi başarmışlardır. İş birliği kurdukları kaçakçıları, kalan tanıdıklarına tavsiye etmiş ve onlarla iletişime geçmelerini sağlamışlardır. Bazen maddi destekte bulunarak, varış ülkesinde de düzensiz göç sürecini kolaylaştırmakta etkili olmuşlardır.

“Yunanistan’daki bir arkadaşım bana buraya gel sana birini ayarlarım dedi... Öyle oldu... Sonra Yunanistan’a gittim... Arkadaşım onları buldu... Ben de korkmadım...” (g7, 2018)

“Şoför aracıydı... Direk arkadaşın yanına gittim... Arkadaş parayı ödedi... Durumları iyiydi... Arkadaşın vefa borcu vardı istemediler... Ne kadar ödediklerini de söylemediler... Ama 300-350 dolar civarındır...” (g8, 2018)

“Genelde oradan çıkan herkesin bir tanıdığı olur... Tanıdığı olmayan biri kaçakçıyla anlaşarak yola çıkmış... Sınırdaki yakalanmış, parası gitmiş...” (g8, 2018)

Görüşülen göçmenlerin tamamına yakını,⁵ kaçakçılarla sosyal ağları aracılığıyla göç ettiğini ifade etmiştir. Güven, sosyal ağlar aracılığıyla başlarken kaçakçıların da güven sağlamaya yönelik çabalarının olduğu görülmüştür. Sosyal ağlar vasıtasıyla kurulan güven tesisi ile eylemin mümkün hale geldiği görülür.

⁵ Sadece 1 göçmen, sosyal medya aracılığıyla kaçakçıyı bulduğunu belirtmiştir.

SONUÇ

Edirne İl Göç İdaresi, Geri Gönderme Merkezinde tutulan, göçmen kaçakçılığına başvurmuş ve kaçakçılarla mevcut bir ilişki geçmişi olan 20 düzensiz göçmenle yapılan derinlemesine görüşme tekniği ve nitel araştırma yöntemi ile hazırlanmış çalışmada, eylemdeki göçmen-kaçakçı ilişkisi göçmenlerin bakış açısıyla değerlendirilmiş, ilişkinin nasıl kurulduğu, ne şekilde olduğu, göçmenlerin kaçakçıları nasıl algıladıkları ve konumlandıkları ve nihayetinde göçmen - kaçakçı ilişkisinin faaliyete olan etkisi incelenmiştir.

Görüşülen göçmenlerin kaynak ülkeleri, yaş, cinsiyet, medeni durum gibi özellikleri, Merkez'de tutulan bütün düzensiz göçmenlerin geneline yakınına yansıtılmaktadır. Göçmenlerin 14'ü Afgan, 3'ü Filistin, 2'si Pakistan ve 1'i Irak uyrukludur. Görüşülen göçmenlerin 19'u erkek iken 1'i kadındır. Yaş ortalaması, 24 ve çoğunluk bekar erkeklerden oluşmaktadır. Geldikleri ülkelerde ve Türkiye'de sahip oldukları meslekler, düşük gelirlidir. Elde edilen verilere bakıldığında, çoğunluğu bekar ve genç erkeklerin oluşturması, gelirlerin düşük olması, Türkiye'de düzensiz göçmenler üzerine yapılan önceki araştırmaları destekler niteliktedir. Göçmenlerin %40'ını üniversite %25'lik kısmını ilk ve ortaöğretim mezunu kişiler oluştururken %10'luk kısmını ise eğitimsiz kişiler oluşturmaktadır. Göçmenlerin yarısından fazlasında 2 ve daha fazla yabancı dil bilgisi tespit edilmiş, 1'inin bir yabancı dil bildiği, geriye kalanların ise yabancı dil bilgisinin olmadığı anlaşılmıştır. Bu da düzensiz göçmenlerin çoğunluğunun, en az bir yabancı dil bilgisinin olduğunu göstermektedir.

Düzensiz göçmenlerin göç etme sebeplerine bakıldığında, siyasi ve ekonomik sebeplerin öne çıktığı görülür. Savaş ve çatışmalardan kaçan bireyler, yoksulluk, işsizlik ve daha iyi koşullarda yaşama isteği gibi sebepleri vurgulamışlardır. Ülkelerinde bulunan çatışma halinden kaçanların, ciddi oranda can güvenliklerinin bulunmayışı ve buna bağlı olarak zorunlu göç ettikleri gözlenmiştir. Yoksulluk ve işsizlik sebebiyle kaçanların ülkelerinde de benzer şekilde savaş hali olduğu ve yoksulluğun bundan kaynaklandığı ortadadır. Dolayısıyla bütün sebepler birbiriyle bağlantılı ve birbirinin oluşmasına yol açan nedenlerdir.

Göçmenlerin göçmen kaçakçılığına başvurmalarındaki motivasyonlarında, kişiler arası bağlantılarının etkisinin olduğu gözlenmiştir. Her göç eden kişinin, sosyal ağlarının göçmen kaçakçılığına başvurmasında büyük etkileri olduğu görülmüştür.

Göçmenlerin çoğunluğunun hedef ülkesinin Avrupa ülkelerinden biri olduğu, az oranının Türkiye, bazılarının hedefinin önce Türkiye olup sonradan Avrupa ülkesi olarak değiştiği ve bazılarının ise hedefinin Avrupa iken Türkiye'de kalınan süre zarfında Türkiye olması konusunda karar değişikliğine uğradığı görülmüştür. Görüşülen göçmenlerin neredeyse tamamına yakınının Türkiye'de geçirdiği en az birkaç ay gibi belirli bir sürenin olması, göze çarpan önemli bir husustur. Ülkelerinden çıkan kişilerin bazıları, hedeflerinde belirli bir ülke olmadan çıkmış, geçiş ülkesi olarak Türkiye'de kararını şekillendirmiştir. Bazıları ise geçiş ülkesinde karar değişikliği yapmıştır. Avrupa ülkesine gitme amacıyla göç etmiş fakat Türkiye'de kalınan sürede, Türkiye'de iş bulup hayat kuran ve Türkiye'de kalmaya karar veren düzensiz göçmenlere de rastlanmıştır. Bazı göçmenler ise yolculuklarının devamı için para biriktirmek amacıyla Türkiye'de kalıp çalışmışlardır. Fakat görüldüğü kadarıyla Türkiye, düzensiz göçmenler için hedef ülke durumuna gelmiştir. Zira Avrupa ülkesine gitme teşebbüsünde bulunan düzensiz göçmenlerin bir kısmı, polislerden yaşadıkları korkudan dolayı bunu yaptıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmada, göçmenlerin kaçakçılarla ilgili üç farklı algıya sahip oldukları anlaşılmıştır. Bunlar; "Kötü/güvenilmez kaçakçı", "görevini yerine getiren kaçakçı" ve "müteşekkir olunan kaçakçı" algılarıdır. Göçmenlerin kaçakçılara ilişkin algısı, onlara nasıl muamele ettikleri, onlara şiddet uygulama durumu, sözünü verdikleri hizmeti yerine getirme hallerine göre şekillenmiştir.

Sonuç olarak, göçmen - kaçakçı ilişkisinin ve bu ilişkinin göçmen kaçakçılığı eylemine olan etkisinin incelendiği bu çalışmada; göçmenlerin ve kaçakçıların buluşmasının sosyal ağlar aracılığıyla olduğu, göçmenlerin sosyal ağları sayesinde kaçakçılara bir miktar güven duyduğu ve göçmen kaçakçılığına dâhil olmaya cesaret ettiği; nihayetinde sosyal ağlar sayesinde duyulan güven ile eylemin süregelen hale geldiği sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

Massey, Douglas S. ve diğerleri (1993). Theories of International Migration A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, S.19.3, s.430-466

- UN (United Nations) (2000). *Protocol Against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, Supplementing the United Nations Convention Against Transnational Organized Crime*. https://www.unodc.org/documents/southeastasiaandpacific/2011/04/som-indonesia/convention_smug_eng.pdf, erişim: 05.12.2017
- Obokata, Tom (2005). Smuggling of Human Beings from a Human Rights Perspective: Obligations of Non-State and State Actors under International Human Rights Law. *International Journal of Refugee Law*, S. 17, s.394- 415
- Salt, John ve Stein, Jeremy (1997). Migration as a Business: The Case of trafficking. *International Migration*, 35.4, s.467-494
- T.C. Başbakanlık. *Milletler Arası Sözleşme. 18.03.2003 Sayı: 25052 (Asıl)*, <http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/english/files/sozlesmeler/bm-s%C4%B1n%C4%B1ra%C5%9Fan%20%C3%B6rg%C3%BCtl%C3%BC%20su%C3%A7larla%20m%C3%BCadele%20s%C3%B6zle%C5%9Fmesi.pdf>, erişim: 07.12.2017
- De Haas, Hein (2008). Irregular Migration From West Africa to the Maghreb and the European Union: An Overview of Recent Trends. *IOM*, S.32
- Herman, Emma (2006). Migration as a Family Business: The Role of Personal Networks in the Mobility Phase of Migration. *IOM International Migration*, S. 44.4, s.191-230
- Boyd, Monica (1989). Family and Personal Networks in International Migration: Recent Developments and New Agendas. *International Migration Review*, S. 23.3, s.638-670
- Koser, Khalid ve Pinkerton (2002). Charles. *The Social Networks of Asylum Seekers and the Dissemination About Countries of Asylum*. Londra: Home Office
- Bilger, Veronika, Hofmann, Martin ve Jandl, Michael (2002). Human Smuggling as a Transnational Service Industry: Evidence From Austria. *IOM International Migration*, S. 44.4, s.59-93
- İçduygu, Ahmet ve Toktaş, Şule (2002). How do Smuggling and Trafficking Operate via Irregular Border Crossing in the Middle East? Evidence From Fieldwork in Turkey. *IOM*, S. 40 .6, s.25-55
- Achilli, Luigi (2015). The Smuggler: Hero or Felon?. *Migration Policy Centre, European University Institute*, S. 10
- Van Liempt, Ilse. (2011). Different Geographies and Experiences of 'Assisted' Types of Migration: A Gendered Critique on the Distinction Between Trafficking and Smuggling. *Gender, Place and Culture*, S. 18.2, s.179-193
- Aronowitz, Alexis (2001). Smuggling and Trafficking in Human Beings: The Phenomenon, the Markets that Derive it and the Organisations that Promote it. *European Journal on Criminal Policy and Research*, S. 9.2, s.163-195
- Van Liempt, Ilse. ve Doomernik, Jeroen (2006). Migrant Agency in the Smuggling Process: The Perspectives of Smuggled Migrants in the Netherlands. *International Migration*, S. 44.4, s.165-190
- Salt, John ve Jennifer Hogarth (2000). Migrant Trafficking and Human Smuggling in Europe: A Review of the Evidence. *Migrant Trafficking and Human Smuggling in Europe: a Review of Evidence with Case Studies from Hungary, Poland and Ukraine*. İçinde, Frank Laczko ve David, Thompson (der.), Cenevre OIM